

نقش خطیبان حسینی

از نگاه آیت‌الله سیداحمد خاتمی

تکریم شهدا و خانواده‌های‌شان؛ تجلیل از میدان مقاومت وامت برخاسته

ادامه از صفحه اول ویژه‌نامه

• **جای خالی «بانک تبلیغ» در ساختار تبلیغی حوزه**

وقتی سخن از وظیفه زعمای حوزه برای فراهم سازی بستر تبلیغ به میان می‌آید، باید دید مقصود دقیق از این بسترسازی چیست. پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، علمای بزرگ و برجسته هر شهر، خود به‌تنهایی یک پایگاه و بستر تبلیغی کارآمد بودند؛ آنان نقاط نیازمند تبلیغ را شناسایی می‌کردند، با علما و معتمدین شهرها و روستاها مکاتبه می‌نمودند و شخصاً زمینه حضور و استقرار مبلغان را فراهم می‌ساختند.

پس از انقلاب، تشکیلات تبلیغی متعددی با انگیزه‌های ارزشمند و به‌منظور سامان دهی به این امر شکل گرفت؛ اما پرسش اساسی این است که آیا امروز ما دارای یک «بانک جامع اطلاعات تبلیغی» هستیم یا خیر؟ اگر چنین سازوکاری وجود دارد که شایسته تقدیر است؛ اما اگر هنوز طراحی نشده، بی شک جای خالی آن در ساختار تبلیغی حوزه به‌شدت احساس می‌شود. منظور از «بانک تبلیغ»، مجموعه‌ای منسجم و پویاست که در آن تمامی استان‌ها، شهرها، بخش‌ها و روستاها به‌دقت آمایش شده و ظرفیت‌های تبلیغی سراسر کشور در آن ثبت شده باشد. در این الگو، هر مبلغی که به منطقه‌ای اعزام می‌شود، موظف است گزارش دقیقی از فعالیت‌ها و مشاهدات خود ارائه دهد تا برای آن منطقه، پرونده‌ای جامع و شناسنامه‌ای فرهنگی تشکیل شود.

با تحقق این امر، هنگامی که مبلغ جدیدی به یک منطقه اعزام می‌شود، پیش از سفر، پرونده به‌روزرسانی‌شده آن دیار در اختیارش قرار می‌گیرد. او با مطالعه این پرونده درمی‌یابد که آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی آن منطقه چیست، چه موضوعاتی باید در اولویت تبیین قرار گیرند، گره‌های ذهنی مردم چیست و منطقه با چه نیازها و اقتضائاتی روبه‌رو است؟

به باور من، شایسته بود بسیار زودتر از این‌ها به فکر راه‌اندازی چنین بانک اطلاعاتی کارآمدی می‌بودیم. زعمای بزرگوار حوزه، باید این بستر سخت‌افزاری و نرم‌افزاری را فراهم کنند؛ چراکه امروز شاهد اشتیاق و انگیزه‌ای وصف‌ناپذیر، به‌ویژه در میان طلاب جوان، برای ورود به عرصه تبلیغ هستیم. آمادگی و نشاط تبلیغی به‌وفور در بدنه حوزه وجود دارد و مدیریت محترم حوزه نیز در این راستا تلاش‌های ارزشمندی انجام داده است که گزارش جزئیات آن، باید از سوی مسئولان ذی‌ربط ارائه شود؛ اما تا رسیدن به نقطه مطلوب و ساختارمند، نیازمند همتی مضاعف هستیم.

• **اعزام مبلغان؛**

از امتیازات تاریخی و سنت‌های اصیل حوزه علمیه قم
بر این اساس، مسئله تبلیغ را باید به‌منابه روح و جان حوزه‌های علمیه دانست. اصولاً یکی از برجسته‌ترین امتیازات و ویژگی‌های متمایزکننده حوزه علمیه قم در طول تاریخ معاصر، اهتمام ویژه و مستمر به اعزام‌های تبلیغی بوده است.

این روحیه و دغدغه‌مندی چنان عمیق بود که حتی بزرگانی که از قم به نجف اشرف مهاجرت کردند نیز این سنت حسنه را با خود به‌همراه بردند؛ چنان‌که آیت‌الله‌العظمی شیخ جواد تبریزی رحمته به خود بنده فرمودند: «ما حتی در دوران حضور در عراق نیز، ماه مبارک رمضان، به تبلیغ می‌رفتم». این خاطره به‌روشنی نشان می‌دهد که تبلیغ دین و حضور بی‌واسطه در میان توده‌های مردم، از ویژگی‌های اصیل، ریشه‌دار و هویت‌ساز حوزه علمیه قم بوده و هست.

از این رو، وظیفه امروز ما جدی‌گرفتن، احیا و تقویت این سنت ارزشمند و اعزام‌های تبلیغی با تمام برکات و آثار بی‌بدیل فرهنگی و اجتماعی آن است.

امام شهیدمان، حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خامنه‌ای رحمته نیز همواره تأکیدات ویژه‌ای بر مسئله تبلیغ داشتند؛ ایشان بارها بر اهمیت حضور اثرگذار روحانیت در میان مردم و نقش‌آفرینی محوری حوزه‌های علمیه در عرصه تبیین، هدایتگری جامعه و اولویّت اول بودنِ امر تبلیغ پای فشرده‌اند.

• **محرم امسال ویژگی‌های بی‌سابقه‌ای دارد**

محرم امسال از جهات مختلف دارای ویژگی‌هایی است که به‌گمان من، دست‌کم در طول دوران تبلیغ و خطابه‌ام، کم‌سابقه یا حتی بی‌سابقه است. از سال ۱۳۵۴ که توفیق حضور در مجالس حسینی و منبر را داشته‌ام تا امروز که در سال ۱۴۰۵ قرار داریم، بیش از نیم‌قرن می‌گذرد؛ اما ویژگی‌هایی که در دهه نخست محرم امسال مشاهده می‌شود، در هیچ‌یک از سال‌های گذشته به این شکل وجود نداشته است.

نخستین ویژگی، حضور پرشور و حسینی مردم مبعوث در صحنه است. اکنون که این سخنان را بیان می‌کنم، شب گذشته صدمین شبی بود که مردم در خیابان‌ها حضور پیدا

کردند. امیدوارم در این تعبیر دچار مبالغه نشده باشم؛ اما به نظر می‌رسد در تاریخ معاصر شاید نتوان نمونه‌ای یافت که مردم صد روز و صد شب با چنین انگیزه‌ای در صحنه حضور داشته باشند و ذره‌ای از شور و انگیزه آنان کاسته نشده باشد.

این حضور، صرفاً یک حضور اجتماعی یا سیاسی نیست؛ بلکه جلوه‌ای از روح نهضت حسینی و فرهنگ عاشوراست. مقاومت، ایستادگی و احساس مسئولیت نسبت به سرنوشت جامعه، از مهم‌ترین پیام‌های قیام سیدالشهدا علیه السلام است و امروز می‌توان تجلی آن را در حضور مردم مشاهده کرد.

حضور مردم در صحنه، جلوه‌ای از روح نهضت حسینی است از مبلغان و خطبای محترم انتظار می‌رود که در مجالس عزاداری، ضمن تشویق و تکریم شایسته مردم به پاس این حضور وفادارانه، این حقیقت راهبردی را تبیین کنند که «هنوز کار تمام نشده است».

امروز ملت ایران با دشمنانی عهدشکن، بی‌منطق و جنایتکار همچون ترامپ و نتانیاهو مواجه است. در این تقابل مستمر، آنچه نقشه‌های شوم این جانیان را دقیقاً ناکام و بی‌اثر کرده، یکی همین حضور پرشور و حماسی مردم در کف خیابان‌هاست؛ حضوری که پشتوانه مردمی و اقتدار ملی ما را به رخ جهانیان می‌کشد. البته در کنار این حضور مردمی، حضور مقتدرانه و شجاعانه در میدان نبرد نیز شایسته عالی‌ترین تجلیل‌هاست. اقدام قهرمانانه اخیر نیروهای مسلح در پاسخ مستقیم به جنایت رژیم صهیونیستی در ضاحیه، معنای بسیار عمیقی داشت. آمریکا و رژیم صهیونیستی در پی آن بودند تا اراده ملت ایران را بسنجند و تست کنند که آیا ایستادگی ما صرفاً در حد شعار است یا یک واقعیت؟ اما پاسخ دندان‌شکن فرزندان این ملت ثابت کرد که اقتدار ایران یک «واقعیت انکارناپذیر» است؛ چراکه ایران با شجاعت تمام، دقیقاً همان مبدأی را هدف قرار داد که حمله به ضاحیه از آنجا کلید خورده بود.

این موضوع حیاتی، مسئله‌ای نیست که خطیبی ما تنها یک شب به آن بپردازد و از آن بگذرد؛ بلکه شایسته است به هر مناسبتی، گریزی به این ایستادگی بی‌بدیل زده شود و از مجاهدت جبهه مقاومت تجلیل به‌عمل آید. این پایداری، تفسیر عینی و امتداد فریاد جاویدان «هیئات منا الذله» است. مردم در دهه اول محرم می‌آیند تا از ابی‌عبدالله علیه السلام و یارانش درس عزت بشنوند و روح این مکتب، چیزی جز تسلیم‌ناپذیری در برابر ظالمان نیست. این حقیقت ناب باید برای جامعه تبیین و بازخوانی شود.

• **تبیین فرهنگ «کل یوم عاشورا و کل ارض کربلا»**

مطلب دوم که به نظر می‌رسد در محرم امسال باید مورد توجه

عاشورا همچنان زنده است و می‌تواند در هر زمان و هر سرزمینی تجلی پیدا کند.

• **مجالس حسینی باید محل تکریم شهدا باشد**

نکته دیگری که در محرم امسال باید مورد توجه قرار گیرد، زنده نگه‌داشتن یاد شهیدان و تکریم فرهنگ شهادت است. این همان سیره‌ای است که در رفتار و گفتار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مشاهده می‌کنیم. درباره حمزه سیدالشهدا علیه السلام نقل شده است که رسول‌خدا صلی الله علیه و آله هفتاد تا هفتاد و دو نماز بر ایشان خواندند. هر شهیدی را که می‌آوردند، می‌فرمودند: حمزه سیدالشهدا علیه السلام را نیز در کنار او قرار دهند.^۲ این رفتار، تجلیل و تکریم مقام شهادت بود و نشان می‌داد که شهید و فرهنگ شهادت، نباید به فراموشی سپرده شود.

تجلیل از بازماندگان شهدا نیز در سیره نبوی جایگاه ویژه‌ای دارد. جعفرین ابی‌طالب علیه السلام، شهید بزرگ جنگ موته، نمونه روشنی از این حقیقت است. عبدالله بن جعفر نقل می‌کند که من فرزند بزرگ جعفر بودم. هنگامی که خبر شهادت جعفر علیه السلام به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله رسید، به خانه ما آمدند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از او تجلیل کردند و فرمودند که خداوند به جعفر دو بال عطا کرده است که با آنها در بهشت پرواز می‌کند.

اسماء بنت عمیس، همسر فهیم و آگاه جعفر، عرض کرد: یا رسول‌الله، این مطلب را در میان مردم نیز بیان کنبد تا جعفر آن‌گونه که شایسته است، شناخته شود. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز این فضیلت را در جمع مسلمانان مطرح کردند. سپس نسبت به خانواده جعفر و فرزندان او نیز ابراز محبت و توجه نمودند و چندروز آنان را مورد پذیرایی قرار دادند.^۳

اینها همه برای ما پیام دارد. معنای این رفتارها آن است

که شهدا نباید از یاد برنند؛ چه شهدای دفاع مقدس هشت‌ساله، چه شهدای جنگ‌های اخیر و چه همه کسانی که در راه اسلام و دفاع از امت اسلامی به شهادت رسیده‌اند؛ از این رو، شایسته است در مجالس حسینی از این سربازان مکتب ابی‌عبدالله الحسین علیه السلام یاد شود. از آنان تجلیل و تکریم به عمل آید و فرهنگ شهادت در جامعه زنده نگه داشته شود.

• **نقش امام راحل و رهبر شهید انقلاب رحمته در تحلیل نهضت عاشورا**

مطلب سومی که نباید در این ایام از آن غفلت کرد، مسئله تحلیل نهضت عاشوراست؛ موضوعی که امام راحل و امام شهید رحمته نقش برجسته‌ای در احیای آن داشته‌اند.

پیش از انقلاب نیز از سیدالشهدا علیه السلام و واقعه عاشورا سخن گفته می‌شد. حتی در تاسوعا و عاشورا، رسانه‌های رسمی رژیم طاغوت نیز به این مناسبت‌ها می‌پرداختند؛ اما آنچه مطرح می‌شد، بیشتر نقل حادثه بود، نه تحلیل آن. یکی از خدمات بزرگ امام خمینی رحمته این بود که تحلیل نهضت ابی‌عبدالله الحسین علیه السلام را احیا کردند و پیام و فلسفه قیام عاشورا را برای جامعه تبیین نمودند.

در آستانه پیروزی انقلاب اسلامی، امام راحل رحمته جمله‌ای فرمودند که حقیقتاً دنیایی از معرفت و معنا در آن نهفته است: «محرم، ماه پیروزی خون بر شمشیر است». این جمله، تحلیلی عمیق از نهضت حسینی بود و در آن مقطع، نقش مهمی در پیشبرد نهضت اسلامی و تقویت روحیه مردم داشت.

امام شهیدمان رحمته نیز با طرح مباحثی همچون «عبرت‌های عاشورا»، ابعاد تازه‌ای از تحلیل نهضت حسینی را پیش روی جامعه قرار دادند. این طلبه ناچیز همان زمان، سخنرانی معظم‌له را تحلیل کردم و حاصل آن در قالب کتابی منتشر شد که تاکنون پانزده یا شانزده بار به چاپ رسیده است. تحلیل حضرت ابی‌عبدالله الحسین علیه السلام از جمله موضوعاتی بود که امام شهیدمان با دقت و ژرف‌اندیشی به آن پرداختند.

بنابراین، مبادا دهه محرم سپری شود و ما تحلیل شایسته‌ای از این معارف و از شهیدان نداشته باشیم. انصافاً در طول سال‌های رهبری امام شهیدمان، در عرصه‌های مختلف و از جمله درباره عاشورا و نهضت حسینی، مطالب فراوان و عمیقی مطرح کرده‌اند. مجموعه‌ای از این بیانات امام شهید در قالب چندین کتاب منتشر شده و سرمایه‌ای ارزشمند برای مبلغان و خطیبان به‌شمار می‌رود. از این معارف می‌توان برای تبیین نهضت عاشورا و به‌طور کلی برای تبیین دین بهره فراوان برد.

بنابراین، یکی از محورهای مهم تبلیغ در محرم امسال، احیای یاد شهیدان و به‌روگیری از معارف عاشورایی برای تبیین فرهنگ مقاومت و ایثار است. ان‌شاءالله مبلغان محترم با آمادگی کامل از این فرصت طلایی بهره ببرند و خداوند متعال نیز بر توفیقات آنان بیفزاید.

تهیه و تنظیم: حمید کریمی

• **پی‌نوشت‌ها**

- متن اربعین شیخ بهایی (در تبیین حقیقت تفقه و علم): «ارشاد [بیان معنی الفقه] لیس المراد بالفقه فی قوله صلی الله علیه و آله: «بعثه الله یوم القيامة فقیها عالماً» الفقه بمعنی الفهم فإنه لا یناسب المقام ولا العلم بالأحكام الشرعیة العملیة عن أدلتها التفصیلیة فإنه معنی مستحدث، بل المراد به البصیرة فی أمر الدین والفقه أكثر ما یأتی فی الحدیث بهذا المعنی والفقیه هو صاحب هذه البصیرة والیهما أشار النبی صلی الله علیه و آله بقوله: «لا یفقه العبد کل الفقه حتی یمقت الناس فی ذات الله تعالی وحتی یری للقرآن وجوها كثيرة، ثم یمیل علی نفسه فیکون لها أشد مقناً». ثم هذه البصیرة إما موهیبة وهی التي دعا بها النبی صلی الله علیه و آله لأمیرالمؤمنین علی علیه الصلاة والسلام، حين أرسله الی البمن بقوله: «اللهم فقه فی الدین» أو کسبیه وهی التي أشار الیهامیرالمؤمنین علیه السلام حیث قال لولده الحسن علیه السلام: «وتفقه یا بنی فی الدین....» (شیخ بهایی، محمدبن حسین، الاربعون حدیثاً، ۱ جلد، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم– قم، چاپ: سوم، ۱۴۳۱ ق.)
- أسرار آل محمد علیهم السلام / ترجمه کتاب سلیم، ص ۶۸۲
- المغازی، ۲/۷۶۶: سیره حلبی، ۳/۶۸؛ بحارالانوار، ۲۱/۵۶–۵۷؛ ۷۹/۹۲: شرح نهج‌البلاغه، ابن ابی‌الحدید، ۷۱/۱۵: کنزالعمال، ۱۳/۴۷۷؛ تاریخ مدینه دمشق، ۲۷/۲۵۷: شجره طوبی، ۲/۴۰۰؛ اعلام‌الوری باعلام الهدی، ۱۱۱–۱۱۳: مسکن الفوائد، ۶۹: الدرجات الرفیعة، ۷۶.

